

MICHAEL VAN HULTEN

O ROLNICTWIE HOLANDII

Holandia obejmuje niewielkie terytorium wynoszące 35 200 km², które zamieszkuje 11 mln mieszkańców¹. Tamy i wydmy piaszczyste ochraniają ten nisko położony kraj przed niebezpieczeństwem zalewu ze strony morza i rzek. Bez tego więcej niż 40% ziemi znalazłoby się pod wodą. W historii rolnictwa holenderskiego zdarzały się często tego rodzaju klęski, że ziemię wydarte wodzie znów woda pochłaniała.

Woda morska i woda deszczowa są z jednej strony największymi wrogami holenderskiego rolnictwa, z drugiej jednak strony są to jedne z podstawowych czynników zapewniających wysoki poziom rolnictwa tego kraju. Dlatego też rolnicy holenderscy muszą zarówno wytrwale walczyć z niebezpieczeństwem grożącym w okresach dużego przypływu wody jak i starać się o zabezpieczenie takiego poziomu wody jaki jest niezbędny dla normalnego rozwoju produkcji rolnej.

Z ogólnej powierzchni ponad 2000 km² odpada na drogi wodne. Faktyczna więc powierzchnia wynosi 33 200 km², z czego 2200 km² to powierzchnia nieużytków, a 2500 km² lasy. Rozmiary i strukturę użytków rolnych przedstawia tabela 1.

Tabela 1
Powierzchnia użytków rolnych w 1957 roku

Wyszczególnienie	Powierzchnia użytków rolnych w roku 1957
Ziemia orna	896 339 ha
Pastwiska	1 305 292 „
Sady i ogrody	129 053 „
Ogółem	2 330 684 „
Sady obsiane (podwójnie liczone)	24 551 „
Ogółem powierzchnia użytk. roln.	2 306 133 „

Klimat Holandii jest łagodny i dzięki działaniu Golfstromu i wiatrów morskich jak najbardziej sprzyjający dla rolnictwa. Średnie temperatury

¹ Jest to obszar odpowiadający mniej więcej obszarowi woj. łódzkiego i kieleckiego, ludność natomiast odpowiada ilości mieszkańców woj. łódzkiego, kieleckiego, warszawskiego, bydgoskiego i białostockiego.

zimą wahają się od 0,6°C do 4,4°C, a latem od 15,9°C do 17,6°C. Średnia roczna ilość opadów jest wystarczająca dla rolnictwa i wynosi około 715 mm, osiągając maksymalne nasilenie w sierpniu (79 mm) i minimalne w lutym (40 mm).

Holandia jest jednym z najgęściej zaludnionych krajów Europy. Na koniec 1957 r. liczba mieszkańców Holandii wynosiła 11.068,950, co oznacza 340 osób na 1 km² lub 479 osób na 100 ha powierzchni użytków rolnych. Innymi słowami na 1 osobę przypada w Holandii 0,209 ha powierzchni. Porównanie w tej dziedzinie z innymi krajami przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Wyszczególnienie	Gęstość zaludnienia	
	Liczba osób	
	na 1 km ²	na 100 ha użytków rolnych
Holandia	340	479
Belgia	295	506
Dania	105	142
Niemcy Zachodnie	208	347
Anglia	212	263
Francja	80	128
Stany Zjednoczone AP	22	36
Polska	92	140

W samej jednak Holandii istnieją znaczne różnice w gęstości zaludnienia poszczególnych części kraju. Podczas gdy w zachodniej części kraju (wraz z pięcioma największymi miastami: Amsterdam, Rotterdam, Haga, Utrecht i Haarlem) żyje 5 249 000 ludzi na obszarze wynoszącym 6769 km² co oznacza 782 osoby na 1 km², to w północno-wschodniej części Holandii przypada zaledwie 115 osób na 1 km².

Istnieje w świecie błędna opinia jakoby Holandia była krajem przede wszystkim rolniczym. Nie jest to zgodne z prawdą. Mimo dobrych warunków glebowych, sprzyjającego klimatu i wysokiego poziomu technicznego gospodarki wodnej, co w sumie zapewnia wysoką produktywność rolnictwa Holandii, nie jest rzeczą możliwą, aby tak duża ilość ludności na tak małym obszarze mogła żyć tylko z rolnictwa. Zarobkowanie w dziedzinie rybołówstwa, handlu i rzemiosła jest rozwinięte w Holandii od bardzo dawna.

Ostatni spis ludności (1947 r.) wykazał, że spośród 3 866 445 osób czynnych zawodowo pracuje:

w przemyśle i rzemiośle	36,9%
w rolnictwie (bez rybołówstwa i myślistwa)	19,6%
w transporcie i handlu	21,9%
w innych działach gospodarki	21,6%

Szacunek udziału ludności czynnej zawodowo w rolnictwie na 1957 r. wynosi 13%.

Tylko olbrzymi postęp w dziedzinie rolnictwa sprawił, że ludność rolnicza wynosząca w 1849 r. 43% ogółu ludności (1899 r. 30%, 1930 — 20%) mogła spaść do obecnego poziomu. Ta niewielka część ludności daje produkcję rolną, która pokrywa nie tylko zapotrzebowanie całej ludności kraju, na środki żywnościowe, ale jest również eksportowana w takiej ilości, która odpowiada wartości importu środków żywnościowych (patrz tabela 3).

Tabela 3

Wartość produkcji rolnej w Holandii 1956 i jej rozdysponowanie

Wyszczególnienie	Wartość produkcji rolnej	Sprzedaż produkcji rolnej		Import	Nadwyżki eksportu nad importem
		w kraju	za granicą		
w milionach guldenów holenderskich ¹					
Produkcja roślinna i hodowlana bydła	3955	2400	1555	846	709
	100%	60%	40%		
Produkcja owoców i warzyw	880	377	503	54	449
	100%	43%	57%		
Ogółem	4835	2777	2058	900	1158
	100%	57%	43%		

¹ Jeden gulden holenderski = 0,26 dolara USA

Oświata rolnicza i spółdzielczość

Obok dobrych warunków klimatycznych i glebowych wysoki poziom rolnictwa holenderskiego jest rezultatem intensyfikacji produkcji rolnej co wyraża się w wysokich wskaźnikach wydajności zarówno na hektar jak i na pracującego.

Szczególnie ważne znaczenie dla tej sprawy ma wysoki poziom wiedzy rolniczej, nie tylko w szkołach rolniczych, ale również wśród szerokich rzesz rolników. Również wyjątkowo wysoki jest poziom wiedzy ogrodniczej.

Pierwotnym bodźcem intensyfikacji rolnictwa holenderskiego była szybka industrializacja północnej Francji i Zagłębia Ruhry, dzięki czemu został stworzony chłonny rynek na artykuły rolnicze i ogrodnicze. Po pierwszej, a szczególnie po drugiej wojnie światowej, szybki rozwój przemysłu w samej Holandii znacznie przyczynił się do zwiększania chłonności własnego rynku na wytwory rolnictwa.

Artykuły rolnicze eksportowane przez Holandię do Niemiec Zachodnich, Francji, Belgii i innych krajów musiały konkurować z produktami rodzimego rolnictwa tychże krajów. Dlatego też aby zapewnić stały zbyt towarom holenderskim i przewyciężyć ograniczenia celne, musiały one być pod względem gatunku lepsze od takich samych towarów

wytwarzanych we wspomnianych krajach. Ten fakt zmusił rolników holenderskich do dalszej racjonalizacji i intensyfikacji produkcji oraz do zapewnienia swoim towarom jak najwyższej jakości.

Nauka rolnicza i doradztwo fachowe dla rolników są szeroko rozpowszechnione i prowadzone na wysokim poziomie.

Wstępna szkoła rolnicza, do której przyjmuje się po szkole podstawowej, (przynajmniej 6-klasowej) trwa 4 lata. W zakres wstępnej szkoły rolniczej wchodzi zarówno wykształcenie ogólne z zakresu rolnictwa jak i wiedza z zakresu mechanizacji, stosowania nawozów sztucznych oraz organizacji pracy. Przedmioty te poznają uczniowie teoretycznie i praktycznie.

W 1956 r. było 233 wstępnych szkół rolniczych (17 tys. uczniów) oraz 63 wstępnych szkół ogrodniczych (4600 uczniów).

Obok tych szkół, najbardziej popularne są kursy, które swoim zakresem obejmują albo ogólne wiadomości z rolnictwa, albo też działy specjalne jak np. ogrodnictwo czy hodowla bydła. Słuchaczami takich kursów są najczęściej czynni zawodowo rolnicy, którzy tą drogą podnoszą swą wiedzę teoretyczną.

W 1956 r. było 1501 takich kursów z dziedziny produkcji polowej (21 tys. słuchaczy) oraz 745 kursów z dziedziny ogrodnictwa (11 tys. słuchaczy).

Oprócz wstępnych szkół rolniczych oraz wspomnianych kursów, istnieją w Holandii średnie i wyższe szkoły rolnicze. W 1956 r. było na terenie kraju 51 średnich szkół rolniczych (3400 studentów) i 11 akademii rolniczych i ogrodniczych (800 studentów). Szczególną rolę spełnia w tej dziedzinie Uniwersytet Rolnictwa w Wageningen z 50 profesorami, 40 lektorami i 747 studentami, który kształci przede wszystkim kadry dla prac naukowo badawczych.

Jeśli idzie o doradztwo fachowe, to istnieją dwa zakresy tego doradztwa. W zakresie społeczno-kulturalnym doradztwo prowadzi organizacja rolników. Natomiast doradztwo techniczne i ekonomiczne prowadzi państwowa służba doradcza. W rolnictwie holenderskim jest czynnych 100 państwowych doradców fachowych, którym pomaga 90 inżynierów-rolników oraz 1102 asystentów. Doradztwem objęte są następujące działy: produkcja polowa, ogrodnictwo i sadownictwo, hodowla bydła, hodowla drobiu i produkcja mleka.

Jeden doradca państwowy z dziedziny produkcji polowej ma w swoim zasięgu około 7000 farm. Do pomocy ma 1—2 inżynierów rolników oraz na każde 400 farm jednego asystenta. Asystenci mają ukończoną co najmniej średnią szkołę rolniczą, a wielu z nich to absolwenci akademii rolniczych. Doradcy są najczęściej równocześnie zatrudnieni w szkołach lub na kursach rolniczych względnie biorą udział w badaniach naukowych z dziedziny rolnictwa. Dużą pomocą w pracy doradców fachowych są farmy eksperymentalne (farmy-modele).

W ogólnym postępie holenderskiego rolnictwa obok sprzyjających warunków naturalnych i wysokiego poziomu wiedzy rolniczej — dużą rolę odegrał ruch spółdzielczy. Spółdzielnie rolnicze mają szczególne znaczenie dla drobnych rolników, którzy dzięki spółdzielniom mogą korzystać z udogodnień łatwiej dostępnych farmom większym, a mianowicie z korzystnej sprzedaży i kupna w handlu hurtowym oraz z kredytów ze spółdzielczych banków.

Prawie wszyscy rolnicy i ogrodnicy są członkami Spółdzielczego Banku Rolnego. Bank ten liczy 350 tys. członków. Poza spółdzielniami kredytowymi najbardziej rozpowszechnione są spółdzielnie zaopatrzenia i zbytu, które np. obejmują 50% całego obrotu pasz bydłych i nawozów sztucznych, mają duży udział w obrocie oliwą i naftą, maszynami, nasionami i sadzeniakami ziemniaków.

W 1956/57 rolnicy ogółem sprzedali i zakupili w handlu spółdzielczym towar o wadze 2,3 mln ton, którego wartość wynosiła 670 mln guldenów. Między innymi 30% sprzedaży jaj i 85% sprzedaży wełny odbywa się poprzez spółdzielnie.

Również poważną rolę odgrywa spółdzielczość w przemyśle przetwórczym, obejmując w 84% wyrób masła, w 87% wyrób sera, w 76% wyrób mleka w proszku, w 47% mleka skondensowanego, w 60% cukru, w 50% szynki, a nawet produkcja nawozów sztucznych (superfosfatu) odbywa się w 30% w spółdzielczych fabrykach.

W Holandii istnieje również spółdzielczy system ubezpieczeń. I tak np. spółdzielcze ubezpieczenie od ognia obejmuje 300 000 rolników i dysponuje funduszem w wysokości 10 mld guldenów. Obok tego istnieją spółdzielcze ubezpieczenia od gradobicia i padnięć inwentarza.

Hodowla bydła

Tabela 4

Ilość bydła w tys. szt.

Wyszczególnienie	1939	1946	1951	1955	1957
Sztuki młode (ponad 1 r.)	1070	1076	1212	1300	1342
Krowy i cieliczki	1566	1279	1535	1510	1493
Byki (ponad 1 rok)	38	29	24	22	22
Bydło rzeźne (na tuczenie)	143	26	96	163	249
Ogółem	2817	2410	2867	2995	3106

Liczba bydła na 100 ha pastwisk wynosiła w 1956 r. 226 w tym 115 krów i cieliczek. Na 100 ha użytków rolnych wypadało ich 65.

Najbardziej rozpowszechnioną w Holandii jest rasa biało-czarna (73,5%) oraz rasa czerwono-biała.

W Holandii istnieje 1300 tys. ha łąk i pastwisk. Produkcja trawy jest zużywana: w 70% — jako pastwisko, w 25% jako siano i w 5% w innych formach.

Bydło od drugiej połowy kwietnia do początku listopada jest wypasane na pastwiskach, gdzie pozostaje zarówno w dzień jak i w nocy i praktycznie w tym czasie żadnej dodatkowej paszy nie otrzymuje.

Wartość produkcyjna łąk i pastwisk w ostatnich 70 latach znacznie wzrosła. Oto szacunkowe wskaźniki rocznego wzrostu wartości pastwisk:

1870—1914	0,4%
1920—1930	1,2%
1930—1939	1,6%
1945—1955	2,0%

Obecnie 1 krowa wymaga 1 ha pastwiska. Wypasanie na łąkach i pastwiskach stanowi 67% ogólnych potrzeb żywieniowych całego bydła, koni i owiec. Na pozostałą część pożywienia składają się w 15% buraki i słoma i w 18% pasze treściwe.

Znacznie wzrosło w ostatnich latach zużycie nawozów sztucznych na 1 ha łąk i pastwisk. Przeciętna z lat 1938/39 wynosząca 25 kg N/ha wzrosła obecnie do 100—150 kg N/ha, a górna granica sięga nawet 200 kg N/ha.

Najważniejszym produktem hodowli bydła w Holandii jest mleko, a na drugim miejscu mięso. Produkcja mleka w latach 1955/56 wynosiła 5,8 mld kg (3,75% zawartości tłuszczu), co daje średnią produkcję na 1 krowę w wysokości 3980 kg. Globalna produkcja mięsa wołowego wyniosła w tym czasie 182 tys. ton.

Od roku 1900—1956 nastąpił w Holandii bardzo znaczny wzrost mleczości krów. Średnio rocznie wzrastała ona o ok. 28 kg na 1 krowę (w 1900 r. średnia mleczość krowy wynosiła mniej niż 2500 kg).

Szczególnie wysoką mleczością odznaczają się krowy, będące pod kontrolą. W 1956 r. było takich krów 956 tys. z których 49% było kontrolowanych co 2 tygodnie, 45% co trzy tygodnie i 7% co 4 tygodnie.

Niżej są przedstawione dane z 1956 r. dotyczące mleczości ponad 4-letnich krów kontrolowanych.

Liczba krów kontrolowanych:	247 194 szt.
Przeciętna mleczość	4600—4780 kg
Zawartość tłuszczu w mleku	3,50—3,80%
Liczba dni mlecznych w roku	304—308

85% produkowanego mleka jest przerabiane w specjalnych fabrykach przerobu mleka. Tam produkuje się całe masło i znaczną część sera. Poza tym istnieje w Holandii 2800 farm, które bezpośrednio u siebie produkują słynny holenderski ser „Gouda”.

W roku 1955/56 — spożycie produktów mlecznych na głowę ludności wynosiło: 194 kg mleka, 2,9 kg masła i 7,1 kg sera. Wartość eksportowanych produktów mlecznych w tym czasie wynosiła ok. 760 mln. guldenów. Eksport tychże produktów stanowi 35% całego eksportu rolniczego Holandii.

W ilościach absolutnych dane te przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Eksport produktów mlecznych		
Wyszczególnienie	1955	1956
	w tysiącach ton	
Masło	44,5	31,5
Ser	89,0	91,0
Mleko skondensowane	223,0	253,0
Mleko w proszku	33,7	37,0
Mleko sterylizowane	44,7	46,7
Śmietana	1,9	1,8
Kazeina	0,8	0,6

Obecnie Holandia stoi pod względem eksportu sera i mleka kondensowanego na pierwszym miejscu w świecie, a w dziedzinie eksportu masła — na czwartym.

Hodowla koni, owiec, drobiu i trzody chlewnej

Konie. Ilość koni w Holandii począwszy od 1947 r. systematycznie spada.

Liczba koni (ponad 3-letnich)

1946 —	213 000
1947 —	231 000
1949 —	223 000
1952 —	204 000
1954 —	198 000
1956 —	179 000
1957 —	171 000 (+ 30 000 koni młodych poniżej 3 lat)

W 1957 r. na 100 ha użytków rolnych przypadało średnio 7,4 szt. koni. W rejonach piaszczystych o dużej ilości małych farm wypada 9 koni na 100 ha, w rejonach pastwisk 5,9, a w gospodarstwach ogrodniczych i sadowniczych 4 szt. na 100 ha.

Zmniejszenie stanu koni stało się możliwe dzięki dużym postępom mechanizacji. Ilość traktorów o mocy powyżej 8 KM wzrosła z 5700 sztuk w 1940 roku, do 66 590 szt. w 1958 r.

Owce. Hodowla owiec nie stanowi jakiegś poważniejszej pozycji w hodowli zwierząt. Pogłowie owiec w Holandii w 1957 roku wynosiło tylko 485 089 sztuk z czego 250 000 stanowiły jagnięta. Roczna produkcja wełny od 1 owcy waha się od 5—6 kg.

Drób. W tej dziedzinie zachodzą niewielkie zmiany. Liczba kur (około 14 mln) nie uległa zmianie od okresu przedwojennego. Hodowla kurcząt jest prawnie zastrzeżona tylko dla tych farmerów, którzy potrafią spełnić warunki wymagane dla prowadzenia tejże hodowli.

Obecnie produkcją jaj do wylęgu trudni się 4525 farmerów posiadających ponad 1,8 mln kur. Hodowla niosek natomiast jest prowadzona w 189 gospodarstwach posiadających 205,5 tys. kur.

Kury hoduje się przede wszystkim dla produkcji jaj. W 1957 r. produkcja ta wyniosła 4,5 mln z czego 2,7 mln wyeksportowano.

W ostatnich latach została nieco rozwinięta produkcja kur i kaczek na mięso osiągając w 1956 r. 50 tys. ton.

Trzoda chlewna. W okresie 1953—1957 hodowla trzody chlewnej wzrosła o 250 tys. szt. co oznacza w stosunku do stanu z 1953 wzrost o 25%.

Na 100 ha użytków rolnych przypadało w 1957 r. 46 prosiąt oraz 63 warchlaków i sztuk dorosłych. W hodowli trzody chlewnej dąży się poprzez odpowiednie selekcyjne pomiary do polepszenia rasy hodowanych świń. W 1956 r. do ksiąg stadnych zostało wpisanych ponad 31 tys. sztuk. Dla celów rozplodowych mogą być używane tylko knury wpisane w księgi.

Tabela 6

Pogłowie trzody chlewnej w latach 1953 i 1957

Wyszczególnienie	Lata	
	1953	1957
	w tysiącach sztuk	
Prosięta (do 25 kg)	781	1072
Warchlaki (25—60 kg)	539	589
Bekony ¹ (60—95 kg)	290	387
Tuczniaki ¹ (pow. 95 kg)	62	102
Maciory	292	372
Knury	4	5
Ogółem	1968	2527

¹ Autor używa nazwy „poroker” co ściśle znaczy, że jest to świnia tuczona na wczesne mięso (przyp. tłum.).

Produkcja rolna. Intensyfikacja rolnictwa holenderskiego w połączeniu z wysokim poziomem technicznym, daleko idącą chemizacją rolnictwa i dużą wiedzą rolniczą samych farmerów pozwala na osiągnięcie coraz wyższych plonów (tabela 7).

Tabela 7

Plony niektórych roślin w q/ha

Wyszczególnienie	1931/39	1957
	średnio	
Pszenica ozima	32	42
Pszenica jara	29	38
Zyto	23	29
Jęczmień ozimy	31	40
Jęczmień jary	32	40
Owies	26	32
Kukurydza (ogółem 1700 ha)	.	33
Ziemniaki konsumpcyjne	190	280
Ziemniaki przemysłowe	260	285
Buraki cukrowe	377	417
Rzepak	22	26
Fasola biała i brązowa	.	23
Groch	.	34
Koniczyna czerwona (siano)	.	100
Mieszanka lucerny z koniczyną (siano)	.	120

Ale nawet osiągając tak wysokie plony rolnictwo holenderskie nie jest w stanie pokryć całego krajowego zapotrzebowania na zboże; w odniesieniu do zboża przeznaczonego na konsumpcję ludzką pokrywa je tylko w 30%, a w zbożach pastewnych w 55%.

Areał podstawowych upraw w 1957 r. wynosił (w tys. ha):

zbożowe	526
ziemniaki	132
buraki cukrowe	65
strączkowe	39

Holandia należy do krajów zużywających na jednostkę powierzchni największą ilość nawozów sztucznych osiągając w 1956/57 r. — 428,6 kg czystego składnika na 1 ha (w tym: 42% N, 25% P₂O₅ i 33% K₂O). W tymże roku zużycie nawozów sztucznych wynosiło na 1 ha: w Belgii 342,4, w Japonii 273,8, w Czechosłowacji 77,0 i w Polsce 39,1.

Produkcja warzyw i owoców

Obszar jaki zajmują ogrody i sady jest wprawdzie niewielki (5%) w porównaniu z obszarem zajmowanym przez gospodarke rolną (39%) lub przez łąki i pastwiska (56%), ale wartość produkcji osiągananej na tym obszarze jest znaczna i wyniosła w 1956 r. 887 mln guldenów.

Tabela 8
Struktura gospodarki ogrodniczej i sadowniczej

Wyszczególnienie	Ogółem ha	W tym pod szkłem
Warzywa	48.700	3.260
Owoce	58.800	523
Cebulki kwiatów	9.300	—
Kwiaty	1.300	419
Szkółki drzewek	2.800	—
Nasiona	6.200	—
Razem	127.100	4.202

Bardzo duże znaczenie ma eksport warzyw i owoców. Głównymi odbiorcami są Niemcy Zachodnie, Wielka Brytania, Belgia i Luksemburg.

W 1957 r. wyeksportowano warzyw i owoców ogólnej wartości 713,5 mln guldenów, z czego przypadalo na:

jarzyny (świeże i konserwowane)	309,3 mln guld.
owoce	113,3 „ „
cebulki kwiatów	198,5 „ „
kwiaty	46,3 „ „
inne produkty	46,1 „ „

Ogrodnictwo i sadownictwo są na szczególnie wielką skalę rozwinięte w zachodniej części Holandii (między Hagą i Rotterdamem), gdzie jest 3275 ha ogrodów i sadów, w tym 1275 ha pod szkłem. W rejonie tym szczególnie rozwinięta jest produkcja pomidorów i winogron. Produkcja warzyw i owoców w tym rejonie bardziej przypomina produkcję przemysłową aniżeli rolną. W wielkich cieplarniach zarówno gleba jak i klimat są sztucznie stworzone przez człowieka.

Tabela 9

Podział farm wg głównego źródła utrzymania gospodarza

Grupy obszarowe (użytk. rolnych)	Ogólna liczba farm	Obszar w ha	Liczba farm rolniczych	Obszar w ha	Liczba farm ogrodniczych	Obszar w ha	Liczba farm należących do robotników rolnych	Obszar w ha	Liczba farm należących do ludzi pracujących poza rolnictwem	Obszar w ha
Stan w 1955 r.	319 037	2 307 667	196 071	2 120 968	39 382	77 952	19 278	14 367	64 306	94 381
Stan w 1957 r.	314 011	2 306 133	179 752	2 090 467	36 344	78 691	18 080	15 495	79 835	121 480
w tym:										
bezrolni	19 257		2 064		3		2 638		14 552	
poniżej 1 ha	61 682	27 148	2 990	1 689	13 666	7 373	9 248	3 633	35 778	14 453
1— 5 ha	90 274	231 207	39 064	124 791	19 644	42 282	6 194	11 862	23 372	52 272
5— 10 ha	64 264	471 236	59 329	438 183	2 234	14 988	—	—	2 701	18 065
10— 15 ha	33 450	406 260	32 547	393 045	463	5 554	—	—	640	7 662
15— 20 ha	18 682	321 102	18 242	313 584	157	2 693	—	—	283	4 824
20— 30 ha	15 730	376 848	15 364	386 151	109	2 625	—	—	257	6 072
30— 50 ha	8 611	321 156	8 416	313 847	49	1 825	—	—	146	5 484
50—100 ha	1 911	118 587	1 823	112 779	15	926	—	—	73	4 882
powyż. 100 ha	150	32 589	113	24 398	4	425	—	—	33	7 766
przeciętny obszar (bez farm poniżej 1 ha)										
1950 ha		9,52		11,01		2,92		1,77		4,29
1955 ha		9,65		11,35		3,04		1,82		3,91
1957 ha		9,78		11,96		3,15		1,92		3,63

Sprzedż kwiatów, warzyw i owoców odbywa się na wielkich publicznych licytacjach (aukcjach).

Posiadanie ziemi

Strukturę obszarową farm w Holandii w podziale wg głównego źródła utrzymania farmera przedstawia tabl. 10.

Powierzchnia użytków rolnych w Holandii wykazuje z roku na rok pewien spadek. Nowe obszary zdobywane dla kultury rolnej są mniejsze, aniżeli stale wzrastająca powierzchnia miast, ośrodków przemysłowych i portów.

Tabela 10

Zmiany w użytkowaniu ziemi (w ha)

Wyszczególnienie	L a t a				
	1953	1954	1955	1956	1957
Ziemi użytkowanej rolniczo przybyło na skutek:					
wzrostu powierzchni wydartej morzu	139	608	223	58	9
wzięcia w uprawę dawnych nieużytków	3 442	2 559	2 031	1 950	1 134
inne przyczyny	277	236	228	342	135
Ogółem	3 858	3 403	2 482	2 350	1 278
Ziemi użytkowanej rolniczo ubyło na skutek rozwoju budownictwa:					
mieszkalnego, szkół, kościołów	2 567	1 567	1 694	2 095	2 443
przemysłowego i handlowego	589	404	527	578	549
sportowego	1 603	551	794	733	560
zabudowy miast, ulic	1 114	1 617	1 213	1 536	986
Ogółem	5 873	4 149	4 228	4 942	4 238
Różnica (spadek)	2 015	746	1 746	2 592	2 960

Wprawdzie ilość ziemi uzyskanej z morza z każdym rokiem maleje, i maleje również liczba gospodarstw, ale obszar przeciętnego gospodarstwa rolnego powstałego na tej ziemi nie ulega zmniejszeniu i wynosi około 15 ha — gdyż taki obszar jest uznany za najbardziej odpowiedni do gospodarowania w warunkach holenderskich.

W całym rolnictwie holenderskim istnieje tendencja do zmniejszania liczby gospodarstw przy jednoczesnym powiększeniu przeciętnego obszaru gospodarstwa. W niektórych rejonach realizuje się w tym celu program komasacji obszarów dawniej rozparcelowanych.

Duże znaczenie w rolnictwie Holandii ma dzierżawa ziemi, która obejmuje ponad połowę (53%) całego obszaru użytków rolnych i jest w różny sposób przez państwo popierana.

Liczba robotników zatrudnionych w rolnictwie holenderskim systematycznie zmniejsza się podczas gdy ogólna liczba ludności rośnie. Spadek liczby robotników rolnych powoduje trudności w gospodarowaniu co z kolei wpływa na przyspieszenie mechanizacji rolnictwa.

Jak to wynika z tabl. 10 jedyną grupą, która powiększyła się od 1950 roku, była grupa właściciela farm zatrudnionych poza rolnictwem. Przepuszczalnie grupa ta przekształci się w przyszłości w robotników przemysłowych.

Ogólny obszar ziemi posiadany przez tę grupę wzrósł w okresie 2 lat o 30%, a jednocześnie jednak od r. 1950—1957 przeciętny obszar gospodarstwa w tej grupie zmniejszył się z 4,29—3,63 ha.

Najpoważniejszym problemem technicznym rolnictwa Holandii jest stała kontrola zawartości wody w ziemi i obrona przed wodą morską, która nie tylko stanowi niebezpieczeństwo w okresie burz i wiosennych przypływów, ale w ciągu całego roku kiedy w sposób powolny ziemia jest nasycana słoną wodą morską. Jest to jedna z przyczyn z powodu której buduje się obecnie tamy, które zamkną linię wybrzeża od strony południowo-zachodniej, pozostawiając tylko miejsca otwarte dla portów Rotterdamu i Antwerpii.

Ekonomicznym problemem, który w niedalekiej przyszłości stanie przed rolnictwem Holandii jest wspólny rynek, sześciu państw europejskich, i jego wpływ na sytuację holenderskich farmerów.

BIBLIOGRAFIA

1. Statistisch Zakboek 1958, ed. Centraal Bureau Voor de Statistiek the Hauge.
2. Die Holländische Landwirtschaft 1958, Direction für Ausländische Landwirtschaftliche Information, Ministerium für Landwirtschaft, Fischerei und Ernährung.
3. Wageningen, centre of agricultural science 1959, Wageningen.
4. Rocznik Statystyczny 1959, Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.